

Karamanlıca Bir Destan: Ortodoksianın Pederi Merhum Patrik III. İoakim'e Methiye Beyitleri

A Karamanlidika Epic: Ortodoksianın Pederi Merhum Patrik III. İoakim'e Methiye Beyitleri

RECEP BAŞAK*

SEİTKAZY ABİBULLA**

Öz

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri siyasi olarak çok hareketli bir dönem olmuştur. Çeşitli toplumu ve kültürü barındıran Osmanlı Devleti'nin himayesinde yaşamakta olan Karamanlılar da bu siyasi hadiselerden oldukça etkilenmiştir. Grek alfabesiyle yazan fakat Türkçe konuşan Karamanlılar'ın dinleri Ortodoks olmuştur. Bilindiği üzere Ortodokslar için Patrik önemli bir liderdir. Patrik; yapmış olduğu sosyal faaliyetler, hayır işleri, insanlara yardımları nedeniyle özellikle Ortodoks toplumunda önemli bir yer edinmiş ve sevilmiştir. Patrik; aynı zamanda siyasi olarak da aktif bir hayat sürmüş olup çeşitli faaliyetlerle adından söz ettirmiş bir şahıs olmuştur. Anadolu'nun çeşitli toplumlarının bir parçası olan Karamanlılar, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında görev yapan patrik III. İoakim'in vefatı üzerine büyük bir liderlerini kaybetmiş ve büyük üzüntü duymuşlardır. Yaşanan kayıp neticesinde Archangelos kilisesi ruhanilerinden olan Talaslı Papa Neofitos, III. İoakim'e olan saygı ve sevgilerini dile getirmek için destan yazmıştır. Bu çalışmada Karamanlılar, III. İoakim hakkında genel bilgiler ve Talaslı Papa Neofitos'un ele aldığı destanın transliterasyonu verilmiştir. Dönemin tarih ve edebiyat alanında önemli bir yeri olan bu eser, ilgili araştırmacıların dikkatini çekmesi amacıyla literatüre kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karamanlıca, III. İoakim, Papa Neofitos, destan, patrikhane, Anadolu Ortodoks Hristiyanlar ("Karamanlılar").

Abstract

The last periods of the Ottoman Empire were politically very active. The people of Karaman, who lived under the auspices of the Ottoman Empire, which had a diverse society and culture, were also greatly affected by these political events. The religion of the Karamanli people, who wrote in the Greek alphabet but spoke Turkish, was Orthodox. As it is known, the Patriarch is an important leader for Orthodox Christians. Patriarch; He gained an important place and was loved especially in the Orthodox society due to his social activities, charity work and helping people. Patriarch; He also led a politically active life and became a person who made a name for himself with various activities. Karamanlis, who were a part of various societies of Anatolia, were patriarch III. who served in the late 19th and early 20th centuries. After the death of Ioakim, they lost a great leader and felt great sadness. As a result of the loss, Pope Neofitos of Talas, one of the clergy of the Archangelos church, III. He wrote an epic to express his respect and love for Ioakim. In this study, Karamanlis, III. General information about Ioakim and the transliteration of the epic written by Pope Neofitos of Talas are given. This work, which has an important place in the history and literature of the period, was included in the literature in order to attract the attention of relevant researchers.

Keywords: Karamanlidika, III. Ioakim, Papa Neofitos, epic, patriarchate, Anatolian Orthodox Christians "Karamanlis").

* Öğr. Gör. / Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE, rbasak@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6431-5608

** Doktora öğrencisi / Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Uşak/TÜRKİYE, seitkazyabibulla@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6864-6017

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 16/11/2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 19/01/2024

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

Anadolu coğrafyası kültürel ve siyasi olarak geçmişten günümüze kadar çok renkli bir mozaik gibi yapısını korumuştur. Üzerinde birçok toplum egemenlik kurmuş ve izlerini bırakmıştır. Hâkimiyet kuran toplumlar kültürel değerlerini Anadolu topraklarına bir tohum gibi ekerek gelişmesini sağlamıştır. Bu süreç içerisinde sayısız toplum sosyal bir varlık olmanın gerekliliği ve sonucu ile birbirinin kültüründen etkilenmiş ve kültürel olguların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türklerin 12. yüzyılda Anadolu'ya gelmeye başladıkları dönem bölgede Rum, Ermeni ve Süryani toplumları ağırlıklı olarak yaşamaktaydı (Ercilasun, 1984, s. 496). Karamanlılar da bu coğrafyada yaşamış, Türkçe konuşan ve Grek Alfabeti ile Türkçe yazan, kendilerini Anadolu Hristiyanları olarak tanımlayan topluluktur. Anadolu'nun kıyı ve orta kesimlerinde yaşadıkları bilinmekte olup İstanbul'da Yedikule ve Samatya civarlarında yerleşmişlerdir (Eckmann, 1950, s. 165). Günümüzde Karamanlıların etnik kökeni ile ilgili kesin bir görüş bulunmamakta olup tartışma niteliğini korumaktadır. Karamanlıların Ortodoks olup da Grek alfabesiyle Türkçe yazıp konuşmalarından dolayı etnik kökeni ile ilgili iki temel görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre: Türklerin Anadolu topraklarındaki bazı yerli halk toplumlarını zamanla Türkleştirdiği ve Karamanlıların aslında bu bazı toplumun torunları olabileceği şeklindedir (Cahen, 2000, s. 104; Baykara, 1986, s. 435). İkinci görüşe göre: Türklerin Anadolu topraklarını fethetmeden önce Bizans himayesinde paralı asker olan bazı Türk toplumlarının zaman içinde dillerini kaybetmeden din değiştirdikleri ve Hristiyanlaştırılarak Akdeniz kıyılarına paralel Toros dağlarının iç kesimlerine yerleştirildiği yönündedir. Bu topluma sonradan "Karamanlı" adı verilmiştir (Eröz, 1983, s. 3; Güler, 2000, s. 21; Eckmann, 1988, s. 89; Anzerlioğlu, 2003, s. 108; Kahya, 2008, s. 488). Osmanlı döneminde Karamanlılar Yunanca bilmemelerinden dolayı Yunanistanlılarla, dilleri Türkçe olmasına rağmen dinî görüşleri farklı olmasından dolayı Müslümanlarla, Ortodoks olmalarından dolayı Katolik ve Protestanlarla bir bütünlük sağlayamamışlardır (Balta, 1989, s. 19).

1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşması kapsamında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesinde Karamanlılar da bu mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Yunanlar tarafından "Turko Sporos" (Türk Tohumu) olarak anılan Karamanlılar Anadolu'dan getirdikleri kendi örf, adet, gelenekleriyle birlikte edebiyat gibi değerleri ile göç etmişlerdir. Anadolu'da Grek alfabesiyle yazılan Türkçe eserin varlığı 15. yüzyıldan beri bilinmekteydi (Clogg, 1996, s. 68). Anadolu'da yaşayan Ortodoks Hristiyanlarına ait Grek alfabesiyle yazılan ilk Türkçe metin, Martin Crusius'un *Turcograecia* adlı eserinin içindeki *Gennadios Scholarios'un İtirafı* olarak kabul edilmektedir (Balta, 2014a, s. 165; Şişmanoğlu Şimşek, 2019, s. 30). Anadolu coğrafyasında Grek alfabesiyle Türkçe yazılan kitapların 1718 yılında dolaşımı girdiği ve 1935 yılına kadar

devam ettiği kayıtlara geçmiştir (Balta, 2014a, s. 165). Bu Karamanlıca eserlerin Türk dili ve edebiyatı tarihi bakımından önemi büyüktür. nk Türkçe yazılan bu eserlerin Grek alfabesiyle yazılmıŐ olması, Arap alfabesiyle yazılan eserlerde üzülmesi mümkün olmayan bazı problemlerin zmlenmesinde iŐe yarayabilmesidir. Ayrıca Karamanlıca, dönemin bölge ağzı ile ve sade dilde yazılması yönünden ayrı bir öneme sahiptir (Kahya, 2003, s. 3). Böylece Karamanlıların Yunanistan'a g etmelerine rağmen günümüzde de önemini koruyan derin bir araştırma ve inceleme alanını miras olarak bırakmıŐlardır.

Bu alıŐmada Karamanlıca *Ortodoksianın Pederi Merhum Patrik III. İoakim'e Methiye Beyitleri* isimli destanın Türkiye Türkçesine evirisi yapılmıŐtır. Eser, Yunanistan İstanbul BaŐkonsolosluđunun internet sitesinde yer alan Dijital kütüphanede bulunmaktadır. Dijital olarak 12 sayfadan oluŐmaktadır. Kütüphane kaydında kapak ve ilk baskısının bulunmadığı notu bulunmaktadır. Dosya ilk sayfasında dönemin meŐhur fotoğrafsı Nicolas Andriomenos imzalı olarak III. İoakim'in tahtta oturan fotoğrafı bulunmaktadır. Fotoğrafta gözlerinin kapalı olması ve cenaze törenine ait fotoğraflarındaki ile aynı olması nedeniyle cenaze töreni fotoğrafı olduğu anlaşılmaktadır. Eserin kendi sayfa numaralarından 11 ve 12. sayfaları eksiktir. Bu nedenle 20-29 aralığındaki beyitler bilinmemektedir. Eser içerisinden yazarının Talaslı Papa Neofitos olduğu anlaşılmaktadır. Benlisoy'lara göre eser 1912 yılında Nea Anatoli matbaasında basılmıŐtır. Ancak incelenen arŐivlerde Nea Anatoli matbaası hakkında bilgi eksikliği vardır. Eser büyük ihtimalle Anatoli gazetesinin devamı niteliğinde olan *Nea Anatoli*¹ gazetesinin matbaasında basılmıŐtır. Eserin sonunda kitabın önceden satın alacağı taahhüdünü veren ve eserin yazımını destekleyenlerin isimleri bulunmaktadır. İsimlerin yanında bulunan sayılar da satın almayı taahhüt ettikleri sayıları göstermektedir. Eserin bugüne kadar tamamı Latin harflerine aktarılmamıŐ olup sınırlı sayıda akademik çalışmada isminden ve içerisinde yer alan beyitlerden kısa örnekler verilmiştir (F. Benlisoy, S. Benlisoy, 2010, s. 11). Eser tarih, edebiyat ve dil bilim alanlarında akademik çalıŐma yapan bilim insanları için farkındalık yaratmak ve bir inceleme örneğini gün yüzüne çıkarma amacıyla Türkiye Türkçesine uyarlanarak aktarılmıŐtır. Transliterasyon yapılırken noktalama iŐaretlerinde

¹ Nea Anatoli gazetesi Anatoli gazetesinin devamı niteliğinde olan gazetenin idarehanesi Galata, Balıkpazarı Enomotarchi Hanı olmuştur. "Anadolu Rumlarına mahsus siyasi, fenni, ticari, iktisadi, yemi gazetedir" baŐlıđıyla yayımlanan Nea Anatoli gazetesi 7 Temmuz 1923 tarihine kadar sahipleri İoordanis Limnidis ve Georgios K. Violakis tarafından, ardından mübadele dönemine kadar yeni sahibi G. E. Misailidis tarafından idare edilmiŐtir. Gazetenin son sayısının 22 Kasım 1923 tarihine ait olduğu bilinmektedir (Orakçı, 2020, s. 110).

esere sadık kalınmıştır. Ayrıca metinde geçen dini terimler ve Türk edebiyatında rastlamadığımız isimler dipnot şeklinde açıklanmıştır.

1. III. İoakim

1834 yılında İstanbul'da doğan Ekümenik Patrik III. İoakim, Muhteşem Yoakim olarak bilinmektedir. 2 defa patriklik görevine getirilmiştir. 1878-1884 ve 1901-1912 yılları arası olmak üzere 2 dönem görev yapmıştır. III. İoakim, görevinin ilk döneminde II. Abdülhamid'in "imtiyazlar meselesi"ndeki görüşünü protesto etmek amaçlı 1884 yılında görevinden istifa etmiştir. İstifa ettikten sonra 17 yıl Aynoroz'da yaşayan III. İoakim, Makedonya ihtilafının alevlenmesiyle tekrar görev yerine getirilmiştir. Görev yaptığı dönemlerde siyasi ve sosyal anlamda popülerliğini korumuş ve hareketli bir yaşam sürmüştür. Patrikhanenin kaybolan imajını yeniden canlandırma gayretinde olduğu ve çeşitli sembollerle bu gayretini desteklediği görülmektedir. Yaptığı faaliyetlerde kendisine tabi olan cemaatin desteğini de kazanmıştır (F. Benlisoy, S. Benlisoy, 2010 s. 8). Bu bağlamda cemaati ve toplum tarafından bir tür halk kahramanı olarak ve karizmatik bir lider olarak yaşamıştır. III. İoakim döneminde İoakimciler anlamına gelen "İoakeimista" adıyla bilinen siyasi topluluğun varlığı bilinmektedir. İoakimciler, Anadolu Rum halkının hayrını düşünen topluluk olarak kabul edilmektedir (Benlisoy, 2015, s. 24). Osmanlı İmparatorluğu'nda İoakimcilerin okuryazarlık seviyesi oldukça yüksek olmuştur. İoakimciler bir dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nu içeriden fethederek Bizans'ı yeniden kurma istekleri olduğu iddiasıyla suçlanmışlardır (İnci, 2010, s. 9). 13 Kasım 1912 de böbrek hastalığından vefat eden İoakim'in cenaze töreni halkın ve çeşitli ülkelerden diplomatik temsilcilerin katılma isteği üzerine oluşan yoğunluk nedeniyle 18 Kasım tarihine ertelenmiştir (Pravitelstvennyy Vyestnik, 1912, s. 4). III. İoakim'in cenazesine Osmanlı askerleri de katılmıştır. Ruslarla da iyi ilişkiler içerisinde olan III. İoakim'in hürmetine 19 Kasım 1912 tarihinde Moskova piskoposluğunun vekili Gribanovskiy tarafından Moskova Çudovom Manastırı'nda gıyabi cenaze töreni düzenlendiği bilinmektedir (Moskovskiya Tserkovniya Vyedomosti, 1912, s. 1063).

2. Ortodoksianın Pederi Merhum Patrik III. İoakim'e Methiye Beyitleri

ÖNSÖZ

Köle Efendisine nasıl davranmalı?²

Ioannis Prodromosun İordan Irmağında Hristos efendimize dediği gibi <<kul efendisine nasıl el koyabilir?>> ben layıksız ve elimden bi behri Anadolun pek uzak mahalinden bir Iereas İoakim inci gibi bir azizi, bütün Ortodoksosların şan-ı-şöhreti olan ve Avrupanın teveccühünü kazanmış ve Hristosun tembih ettiği halis çobanı ve Eklisiamızın pir tenli meleğine ne diyebilirim?

Yalnız denizden bir kadeh su düştü payıma nasılkı Hristosun gününde kasaya tane eden çok zenginlerin arasında bir dul karı bütün varidatı olan bir pulun bıraktığında buna karşı Helasçı şu cevabı verdi <<Bu dul karı hepinizden ziyade bıraktı, çünkü ondan made bir şey yok idi>>!

Milletimizin muhabirlerinden ekserisi ve mezhebimizin Teologları bunu layık üzere methetdikleri hâlde bende bir fakir avcı gibi ne ağım var, ne güzel tüfeğim var ve nede yağlı kurşunum var denizin yanında kuyu kazılmaz fehvasınca dul karının bir akçesi dahi kabul olduğu gibi her ne kadar bu Meleğe layık eykomionlar yapamaz isemde okuyan Anadol hemşehrilerimizin³ buna olan muhabbetlerinden dolayı Ömrünü türkçe lisanda beyitler ile yüzde birini anlatayım ve kusurumun affını cümlelizden istirham ederim. Hemen Allah-u-Azim-u-şan cümle azizlerin ve Panagia Teodokosun aziz duaları ile bunun ruhunun Peder Avraam kucaklarına miaser eylesin ve cümle Ortodoksosları göz bebeği gibi her çeşit tehlikelerden hıfz eylesin gök yüzü ve yer yüzü iyiliklerinden dolu eylesin. Amin

Sтамbul, 13 Kasım 1912

Oikonomos Papa Neofitos⁴

² Eser Karamanlıca olmasına rağmen ön söz ve “Köle Efendisine nasıl davranmalı?” başlığı Yunanca yazılmıştır.

³ 1864 yılından itibaren kitapların ön sözlerinde görülen *Anadolulu vatandaşlar, Anadol hemşehriler, Ortodoks vatandaşlar* gibi siyasî deyimlerin geçtiği bilinmektedir. Evangelia Baltalı, bu deyimlerin “gelinen yer, köken” anlamlarını taşıdığını öne sürmüştür. 19. yüzyılda Karamanlılar Yunanca öğrenmeyi ön plana koymuşlardır. O dönemde Karamanlıları destekleyen kişilerin Karamanlılarla dil birliği değil din birliği olmasından dolayı Yunanca bilmeyenleri de dâhil etmek amaçlı *Anadol hemşehriler* deyimini kullanılmıştır (Şişmanoğlu Şimşek, 2019, s. 35-44).

⁴ Neofitos: günümüz Kayseri, Talas nahiyesi Archangelos kilisesi ruhanilerinden biridir. Dini beyit ve şiirlerden oluşan, *Ruhani Bahçe Demedi* adlı ilk eseri 1898 yılına ait olup bilinen son

(TALASLI)

1. Yola revan İstambula gelmeye
Tekrar bu melekten dua almaya
Arzu çektim nuri-cemalin görmeye,
Yollarım paylandı gittim geriye.

2. On üçünde gözden kofer döküldü,
Tronosuna⁵ siyah perde çekildi,
Çok fakir, dul karı, beli büküldü,
Tronostan uçurduk Meleği deyi.

3. Kendi benzer idi tenli Meleğe,
Mir-i-kelam idi döndü balığa,
On üç tarih rast gelmiştir Saliya,
Yaslara boyandı bütün ahali.

4. Düştü Eklisanin Orta direği,
Verem oldu dindarların yüreği,
İoakim gibi aziz Meleği,
Tronosdan uçurduk hayflar olsun.

5. On üç sene Aion Orosda oturdu,
Oradada çok müminler yetirdi,
Millet arzu etti tekrar getirdi,
Çıktı Tronosuna bu aziz Melek.

6. Kleobulos, İoannisde⁶ agar idi,
Onlarıda bütün millet sever idi,

eseri ise mübadele konularını içeren, 1924 yılında Selanik'te yayımlanmış *Ethniki Simfora* adlı eseridir.

⁵ Taht.

⁶ Kleobulos: 6. yüzyılda yaşamış Lindoslu Yunan şairi, filozof ve Yunanistan'ın Yedi Bilgesinden biridir; İoannis: Bizans imparatorlarından birinin adıdır. Ancak metinde geçen ismin hangi İoannis olduğu bilinmemektedir.

Avrupalı üçünüde sayar idi,
Onlarda bırakdı birer eseri.

7. On yedi seneler ruhbanlık etti,
Hristosun sürüsünü lekesiz güttü,
Bütün Avrupaya telgraf gitti,
Ruhbanlar, ruhbanı uyudu diye.

8. Bütün Avrupalı sever idi onu,
Her millet sever idi bu canı,
İoakim Patriktir milletin şanı,
Uçurduk kafesten şahinimizi,

9. Hastahane ve mektepler şeneldi.
Çamaşırını verip fakir donattı,
Fakirler gelmedi diye arattı
<<İoannis eleimon>>⁷ dediler ona

10. Her sene görürdüm onun yüzünü,
İşitirdim baldan tatlı sözünü,
Bu defada gördüm onun izini.
Secde ettim Tronosuna Meleğın.

11. Tronosta oturmuş dili söylemez,
Sevdiği dostlara işaret eylemez,
Ruhu hâlâ ağlar gözü ağlamaz,
Takdiri İlahi lisanı yoktur.

12. Sunodosta⁸ her daim otururdu,
Çok fakirler arzuhal getirirdi,

⁷ 7. yüzyılda yaşamış hayırsever olarak bilinen Patrik'tir. Din adamı olmamasına rağmen yaptığı hayır işlerinden dolayı halk ve İmparator Herakleios tarafından patriklik tahtına geçmiştir.

⁸ Belirli bir amaç için buluşan adamların yaptığı toplantıyı tanımlamak için kullanılan sözcük.

Her birinin işlerini bitirirdi,
Yas ederler meleşimiz nerededir.

13. Büyük tepe gibi gölgeli idi,
Her bir devletten sevgili idi,
Millet işlerinde duygulu idi,
Uçurduk Tronostan Meleşimizi.

14. Varıdatın⁹ fakirleri vermiştir,
Mükafatın İsosdan almıştır,
Hrisostomostan bu pir gelmiştir,
Uçurduk Tronostan meleşimizi.

15. Hakikat söyledin düşman oldular,
Vefatından sonra pişman oldular,
Her birisi bir meraka daldılar,
Tronosa sahibi nerden bulalım.

16. Anladılar her yaptığı doğrudur.
Ona yardım eden gerçek Tanrıdır
Hem yüreği yaradana bağlıdır
Vefatından sonra pişman oldular.

17. Birer, birer fazileti yazılmaz,
Denizin yanında kuyu kazılmaz,
Takdir ilahın, yazgı bozulmaz,
Şahini uçurduk ellerimizden

18. Lituryada¹⁰ elbisesin takardı,
Agion Vima¹¹ kapısına çıkardı,

⁹ Gelir, kazanç.

¹⁰ İsa Peygamberin havarileriyle birlikte yediği son yemeği anmak için Hristiyanların kilisede bir kap içinde ekmek ve şarabı kutsayarak yaptıkları tören adıdır.

¹¹ Agion Vima: Ortodoks kiliselerinin doğu ucunda yer alan yapının en yüksek yeridir. Sadece din adamlarının girebildiğini, kutsal emanetlerin bulunduğu bölüm.

El kaldırıp gök yüzüne bakardı
Hristos ile ulfet ederdi bu Melek

19. Evlatları yetim, Tronosu duldur.
Onun için cennet doğrudan yoldur,
Ona andı olanın yolları dardır,
Uçurduk Tronostan Meleğimizi

30. Patrikhane salonunda durur idi,
Bütün dindarlara dua verir idi,
Fakirlerin arzu-halin alır idi,
Her birine birer merhem gönderirdi.

31. Çocukları arkadan kuyu kazar idi,
Aziz ruhban hepsini sezerdi,
Her birine nasihatlar yazardı.
Affederdi kusurumuz bu melek.

32. Nüfuzu çok idi her bir devlette,
Çok kıymetli idi her bir millette,
İoannis gibi merhamet ve mürvette,
Menendi cihana gelmemiş idi.

33. Stavrosunu¹² almış idi sırtına,
İmanlılar düşer idi ardına,
Çok tabibler merhem arar derdine,
Tabibler, tabibi uçtu kürsüden.

34. Tronosta durur idi bir elmas taşı,
Öksüze fakire eğmez idi kaşı,
Onun için döktük çok gözler yaşı,
Panderasın yüksek tutardı melek.

¹² Haç.

35. Despotlar papazlar sıra düzüldü,
Balıklıda ona mezar kazıldı,
Milletin arına böyle yazıldı,
Kafesten uçurduk şahinimizi.

36. Eklisadan odasına gelir idi,
Öksüzün ve dulun hâlini görürdü
Her birine birer merhem verir idi,
Tronostan uçurduk lokmanımızı.

37. Hayli vakit böyle Patrik gelmedi,
Çok kimseler mekaderin bilmedi.
Çok yas etti hâlimize gülmedi,
Tronostan uçurduk meleğimizi.

38. Nice pir <<ritör>> lar bilirdi onu,
Aziz idi ol mübareğin kanı,
Ortodoksosların pek yüce şanı,
Balıklıda bir mezarda yatıyor.

39. Çok kimseler Balıklıya gittiler,
Orada ağlayıp figan yaptılar,
Mezarın önüne secde ettiler,
Ruhbanlar ruhbanı duymaz sedayı.

40. Çok yüce fikirli kimse anlamaz,
Gizli sırlarını ele söylemez,
İmanı çok idi merak eylemez,
Dayardı fikrini yaratıcıya

41. Lifanos dokuz gün Tronosta kaldı,
Bütün Hristiyanlar duasın aldı
Cemalin görenler feryada daldı,
Melek gibi parlar idi cemali.

42. Ona açık Avraamın kucağı,
Çok seneldi fakirlerin ocağı,
İsos Hristos gibi mazlum hocayı,
Acep Halef, Tronosuna bulunurmu ola.

43. Pek yüce fikir var kimse bilmez idi,
Hristos gibi çok ağlardı, gülmezdi,
Hakikati söylemezden durmazdı,
Gizli sırlar can elinde götürdü

44. Halis çoban idi elinde asa,
Akliyete koyunlar alışmış sese,
Her birisi düştü bir büyük yasa,
Bu Halis çobanı nerden bulalım.

45. Kara ve denize siyah çekildi,
Çok sabi sübyanın beli büküldü,
Bu meleğe çok göz yaşı döküldü,
Öksüzler atası nerdedir diye.

46. Kaybolanları dağda arardı,
Yaralının yarasını sarardı,
Halis çoban gibi bizi yayardı,
Acep bulunurmu böyle bir çoban

47. Yunanlılar ona çok yas ettiler,
Her saatte birer toplar attılar,
İkinci Hrisostomos¹³ diye taptılar,
Kırk gün yas ettiler aziz çobana.

¹³ I. Dünya Savaş'ından sonra İzmir'in Yunan işgali altında bulunduğu dönemde İzmir'in Başpiskoposu olmuştur. Asıl adı Kalafatis'tir ve Hrisostomos adını kiliseye girdikten sonra almıştır. Kutsama törenlerinde askerlere verdiği vaazlarda "Ne kadar Türk kanı döküp içerseniz o kadar sevaba girmiş olacaksınız" cümlesini kurduğu bir takım Türk kaynaklarınca iddia edilmektedir. İddia kanıtlanmamışsa da İzmir'in işgalinden bir gün önce "Kurtarıcılarımız yarın şehre gelecektir; yaşasın milletimiz" gibi yayımlamış olduğu bildiriyle dikkat çekmektedir (Tansel, 1991, s. 190).

48. Dilsiz hayvan meraktan yaşamadı,
Lisan yoktur derdini deşemedi,
Hakıyetli efendisini boşlamadı,
Gözlerinden kanlı yaşlar akıttı.

49. Psaltilerde yaşlı, yaşlı okuyor,
Dostların gözünden yaşlar akıyor,
Lifanosu pek rahyalı kokuyor,
Ahali hınca hınç secde ettiler

50. Koyunlar uğruna verdi canını,
Acımadı çok kıymetli kanını,
Ortodoksosların azim şanını,
Kaldırın yükseğe vasiyet etti.

51. Bir marturos gibi arz etti ölüm,
Allahtan verilmiş kendine ilim,
Çok diyeceği var söylemez dili,
Cemalinden anlaşılır meleğın.

52. Her bir Eparhia¹⁴ siyah giyindi,
Akrabalar etrafında bayıldı,
Kara haber Avrupaya dağıldı,
Kırk gün yas ettiler bu melek için.

53. İstanbullu kara duman bürüdü,
Zırhlılardan ecnebiler yürüdü,
Melekler içinde ruhban pir idi,
Onlarda ağlayıp figan ettiler

54. Tronosuna baktım beli bükülmüş,
Ardın gözlerinin nuru dökülmüş,

¹⁴ Piskoposluk.

Bütün Eklisaya siyah çekilmiş,
Yas ediyor millet bu melek için.

55. Nakl edemem amellerin azizin,
Bilgisizim söylemeden acizim,
Yaşadığım şu ömürden daczim,
Meleğin ömrünü fikr ettiğimde

56. Ehli ırzlı, her fazilet doludur,
İsosun itaatli kuludur,
Allahın elinde deste kuludur,
Rahyalı kokular verir idi melek.

57. İlimden bi behre gūnahtan rahip,
Kalmadı İstanbulda bizlere Sahip,
Gördüm Tronosunda İoaheim gayip,
Divanı-mahşerde duacı olsun.

58. Allah bu Tronosa Sahip göndere,
Her geleni İoakime döndere,
Her birinin imanını artırma,
Koyunu kuzuyu emanet etti

59. Çok geceler uykusuzluk yapar idi,
Yaradıcısına gizli tapar idi,
Öksüze ve garibe hatır yapar idi,
Allah Tronosuna Sahip göndere

60. Şimdi varmış yetmiş sekiz yaşına,
Çok yoruldu şu milletin işine,
Neler geldi bu meleğin başına,
Millete kendini kurbanlar sundu

61. Çok defalar kurban olmak isterdi,
Milletin şanını büyük gösterdi,

Çok aileyi kesesinden besledi,
Uçurduk Tronostan meleğimizi

62. Ahali pek çoktur elini öpmeye,
Ağlayıp meleğe secde etmeye,
Bırakmazlar lifanosa gitmeye,
Çoğu almayarak, geri gittiler.

63. Çocukları arzu eder bir daha görsün
Aziz lifanostan helallik alsın,
Bırakmaz yasakçılar içeri girsin,
Ahali tepeler birbirini.

64. Kimseler görmemiş böyle alayı,
Patrikhane oldu devlet sarayı,
Bütün millet giymişidi karayı,
Gözlerinden kanlı yaşlar dökerler.

65. Ahali ayrılmaz birlikte gider,
Her saatte birer proskunis eder,
Herkes mendilini üstüne atar,
Kokusun alalım meleğin diye.

66. Kim teselli etsin acımız beter,
Çok öksüzler için sen idin peder,
Bütün millet çeker kasavet keder,
Pedersiz bıraktın bizleri diye.

67. Dadı-haktır yüksek fikir taşırdı,
Gitti Tronosundan bizi şaşırdı,
Üzdü Melek Allah bizi düşürdü,
Tronosa bir sahip göndersin Allah.

68. İlmin çeşmesidir kendiden kaynar,
Bir mesele çıksa sonunu anlar,

Kendisine kalsa dökmez idi kanlar,
Herkes anladılar Peygamber Melek.

69. Tronosa baktıkça ah çeker millet,
Lifanosa izzet çok yaptı devlet,
Ortodokoslara çok gelir gaflet,
Tronosun sahibi nerededir diye.

70. Patrikhane binaları ağladı,
Öksüz, fakir ciğerini dağladı,
Bir günahkâr rahip beyit bağladı,
Divanı-mahşerde duacı olsun.

71. Euloyis gidiyor bağlanmış eli,
Dostları geliyor söylemez dili,
Acep ne olacak milletin hâli,
Bir sükutluk var söylemez melek.

72. Eklisanın her tarafı karalı,
Bütün Hristiyanlar yürek yaralı,
Despotlar, papazlar durur sıralı,
Bir sükutluk var acep ne ola

73. Tronosunda boynunu eğmiş duruyor,
Lifanosu bize nasihat verir,
Herkes diz çökerek duasını alıyor,
Semavi Pederi yolcu eyledik.

74. Teselli isteriz ayrıldım bizden,
Bırakma bizleride efendim gözden,
Mahrum kaldık şimdi ol tatlı sözden,
Semavi pederi yolcu eyledik.

75. Millet için çekti hayli cefalar,
İstifa eyledi birkaç defalar,

Ona rica etti bütün taifeler,
Rahm etti, millete, kabul eyledi.

76. Ah! Çekerdı yanlış yola gidene,
Dua eder her kötülük edene,
Söylerdi kalbini aziz Pedere,
Bir tan yıldızı idi doğdu, dulundu

77. Ulu ağaç gibi devrilip düştü,
Ölüm kadehinden kendide içti,
Zavallı millete bir yara açtı,
Yaramıza merhem bulacak Allah.

78. Hristiyanlar gördü büyük bir kayıp,
Artık bulamayız böyle bir rahip,
Allah bu Tronosa göndersin Sahip,
Bir ağızdan dua eylesin millet.

79. Euyenidis, Zarifide geldiler,
Elini öperek dua aldılar,
Tronosun uğruna secde ettiler,
Yaslar giyininip figan ettiler Sana

80. Alem teacup etti yüce akılı,
Konsoloslar hem devletin vekili,
İşte budur yalan dünya ahiri,
Onlarda acınıp merak ettiler.

81. Ölüm köprüsünden Patrikte geçti
Bu kadehten bütün devletler içti,
Tensiz melek idi Tronostan uçtu,
Allah Tronosuna sahip göndere

82. Ne kadar methetsem yoktur gerisi,
Bizleri beklesin rabbin harisi,

Kayseri ruhbanlarından birisi,
Meleğe hediye sundu destanı.

83. Gelin dua edelim deruni candan,
Çoban arayalım deruni vicdandan,
Ağzımızdan değil deruni candan,
Allah Tronosuna sahip göndersin.

RAĞBETLÜ MÜŞTERİLERİMİZ

Maronias Nikolos 2. Geor. Boğaçoğlu 20. Hr. Hristoforidis 5. S. K. S. Vasiliadis 20. St. Hliadis 10. Mih. Paulidis 10. Prod. Georgiadis 6. M. S. Siniosoğlu 20. I. Abazoğlu 20. Gr. Hıdırgolu 8. Nik. Sumeonoğlu 10. Vas. Topaloğlu 4. Har. Köseoğlu 12. Eleni Diamantoğlu 8. Har. Hıdıroğlu 8. Hrisantos Papazoğlu 4. I. A. Askitoğlu 6. Ioan. Kaymazoğlu 6. Stil. Karaiyoanoğlu 8. Vas. Alçizoğlu 10. Serafeim Adamcıoğlu 4. Mih. Tsabuçoğlu 8. İsaak Ketseoğlu 8. I. İzmirloğlu 4. Stil. Sandalcoğlu 4. Petraki Arabisonlu 10. Ior. Bayramdis 2. Ioan. Bayramidis 2. Murat Pilavidis 2. Kosmas Pulavidis Ioan. Venedik Geor. Terzoğloy Vas. Yağloylu Lazaros Zulfaar 2. Kiriagos Kayaloğlu. D. Dopdoğlu 2. Ioan. Muratoğlu 8. Anas. H Paulu 4. Teof. Purloğlu 2. H. Kesçoğlu ve G.Kediköylü 5. Ior. Teodoro 2. Kosti Kalfa Ayan Vasili 2. Nik. Okumuşoğlu 2. İlias Sinanoğlu 10. Kornilios Sinanoğlu 5. Simon Sahpeloglu. Anesti Köseoğlu 8. Ioan. Antotiadis 8. Anestis Merkürü 4. Vas. Sofroniadis 2. Avr. Papadopulos 4. Vas. K. Maksutoğlu Sim. Arslanoğlu Papa Kostantios Papa Nikolas Odisseus Nikolayidis Kostis Kipiros Har. Fermanoğlu 2. Vasilios Ioakim Fermanoğlu 2. Papaniofitu 5. Kon. Papaniofitu 2. Kl. B. Rakopulos 2. Arkadios Rakopulos 2. Aikaterini Anastasiadu Papa Leontios Neofitos Ayanoğlu 2, Prod. Adamcıoğlu Ioan. Durutoğlu Ior. Gavroğlu Reos. N. Mırtıloğlu 2. Papa İakovos Nik. Sarantidis Ioan. Farasoğlu 2. Prokopirs Nikolaydis 8. Eust. Vasiliadis 4. Savvas H. Sumionoğlu Kon. Sumionoğlu Papa Lazoros Papa Vasilios Arhon M. Kiloğlu Geor. Kiloğlu Avr. Kuspaloğlu Arhagelos Eutimiadis 4. Nik. Omurloğlu 2. Prokopios Papayoanu Mih. Papadopulos 4. Ioan. İstikoğlu 2. P.Hüdaveroğlu 2. Teologos efendinin yeğeni 2. Mih. H. Köstekoğlu 5. Vas. Papayoannu 8. Dim. Ayanoğlu 2. Mih. P. Papadopulos 2. G. P. Şenlikoğlu Elisavet I. Keşişoğlu Sofia P. Dirmitoğlu 2. H. Sultana Suniosoğlu 2. Ioan. M. Kokuloğlu Kuriakos B. Hekimoğlu Olimpia K. Lazaridis Ioan. I. Karadeliadis Eustatios Kuriaku Prod. Menküsoğlu B. Teodoridis 2. Teof. A. Hamamcıoğlu I. B. Kapetanidis 2. Roxsandra Köseoğlu

3. Ayabis T. Köseoğlu 2. Anastasias Kalfoğlu Hr. Kaukoğlu Kosm. Atmacoğlu Ioak. I. Fermanoğlu.

Sonuç

13 Kasım 1912 tarihinde vefat eden III. İoakim için Talaslı Papa Neofitos tarafından Karamanlıca kaleme alınan bu eser, Osmanlı himayesinde yaşayan Karamanlılar için önemli eserlerden biridir. Yazar eserin başında, Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'e protesto eden III. İoakim'in tahttan indirildiğinden ve halkın isteğiyle tekrar görev yerine getirildiğinden ve "Bütün Avrupalı sever idi onu, her millet sever idi bu canı" cümlesiyle dış temsilcilerle iyi ilişkilerde olduğundan bahsetmiştir. Kaynaklara göre Rus Ortodokslarla da güçlü bağlantıları olan III. İoakim'in halk tarafından çok sevildiği, hayırsever olduğu "Çok fakir, dul karı, beli büküldü; Verem oldu dindarların yüreği" satırlarından anlaşılmaktadır. Talaslı Papa Neofitos, III. İoakim'in dindar yapısından dolayı onu bir meleğe, bilgili ve yetkili olmasından dolayı Kleobulos ve İoannis'e benzetme yapmıştır. Ayrıca eserde III. İoakim'in yerine gelecek kişinin belirsizliği neticesinde oluşan endişe duygusu şu satırlarda net görülmektedir: "Allah tronosuna sahip göndere; Allah tronosuna sahip göndersin". İnsanların yanında patrikhane için de üstün gayretler gösterdiği ve makamın yüceltilmesindeki azmi vurgulanmıştır. Eserin önsözünün Karamanlıca değil Yunanca olması ve İstanbul'un Stambul şeklinde de yazılması dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, Papa Neofitos tarafından Karamanlıca kaleme alınan, Anadolu kültürünün destanlarının bir örneği olan eserde Patrik III. İoakim'in hayatı ve yaptıkları özetlenmiştir.

Eserin tamamı daha önce aktarılmamıştır. Ancak Benlisoy'un çalışmasında¹⁵ eserden birkaç örnek, cümleler hâlinde verilmiştir. Karamanlıcanın kullandığı Grek alfabesiyle yazılan ve 83 kıtadan oluşan bu eserdeki dil, bugünkü Türkiye Türkçesine yakındır. Anlaşılabilirliği yüksektir. Söz varlığında Arapça ve Farsça tamlamalar mevcuttur. Ayrıca eserde, bazı dini terimler ve yabancı kökenli sözcükler kullanılmıştır. Bu çalışmada ilgili yerlerde bunun için dipnotla açıklamalar yazılmıştır. Günümüzde, tarihî dönemlerde önemli bir yere sahip olan III. İoakim hakkında yapılmış kapsamlı çalışmalar bulunmamaktadır. Türkçe literatürde III. İoakim'in hayatı, sosyal ve siyasî başarılarını konu edinen geniş çapta yapılan çalışmaların sayısının artmasında yarar vardır.

¹⁵ Yukarıda verilen kaynak: (F. Benlisoy, S. Benlisoy, 2010, s. 11).

Kaynakça

- Anzerlioğlu, Y. (2003). *Karamanlı Ortodoks Türkler*. Ankara: Phonix Yayınevi.
- Balta, E. (2014a). Karamanlca Kitapların Konu ve Döneme Göre Tasnifi. E. Yalçın, (Ed.). Gerçi Rum İsek de Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz Karamanlılar ve Karamanlca Edebiyat Üzerine Araştırmalar içinde (s. 163-192). İstanbul: İç Bankası Yayınları.
- Baykara, T. (1986). Batı Anadolu'daki Rum Nüfusunun XIX. Yüzyıldaki Durumu Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlılaştırılması. *Üçüncü Askerî Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Benlisoy, F., Benlisoy, S. (2010). 'Karamanlılar', 'Anadolu ahalisi' ve "aşağı tabakalar": Türkdilli Anadolu Ortodokslarında kimlik algısı. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*. 11, 7-22.
- Benlisoy, S. (2015). Ahalinin Arzusu: Patrik III. Yuvakim ve Anadolu Ortodoksları. *Toplumsal Tarih*, 254, 22-29.
- Cahen, C. (2000). *Osmanlılardan Önce Anadolu*. (Erol Üyepazarıcı, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi: 1988).
- Clogg, R. (1996). *Anadolu Hıristiyan Karındaşlarımız: The Turkish-Speaking Greeks of Asia Minor. Anatolica Studies in the Greek East in the 18th and 19th Centuries*. Britain: Variorum.
- Eckmann, J. (1950). Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I: *Phonetica, A. Ü. DTCF Dergisi*, 8, 165-200.
- Eckmann, J. (1988). Karamanlca'da Birkaç Gerindium Terkibi. (Müjdat Kayayerli, Çev.), *Türk Kültürü Araştırmaları*, 26, 89-94.
- Ercilasun, A. B. (1984). Hititler ve Türk Milleti. *Türk Kültürü Dergisi*, 250, 492-496.
- Eröz, M. (1983). *Hıristiyanlaşan Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Güler, A. (2000). Yunanistan'da Etnik Gruplar I: Dil Grupları. *Avrasya Dosyası*, IV(1-2), 12-21.
- İnci, S. (2010). Türk-Yunan Siyasi İlişkilerinde Azınlıkların Dini Kurumları Meselesi (Patrikhane Örneği). *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2, 63-69.
- Kahya, H. (2003). *Grekl Harfli Osmanlı Türkçesi Bir Eser: İspat-ı Mesihîye Üzerinde Dil İncelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Kahya, H. (2008). Karamanlca Bir Esere Göre Karamanlca Araç ve Farsça Kelimeler. *Turkish Studies*, 3(3), 480-501.
- Moskovskiya Tserkovniya Vyedomosti. (1912). s. 1063

Orakçı, M. (2020). *Karamanlca Kaynakların Işığında Türkçe Konuşan Ortodokslar ve Türk-Yunan İlişkileri*. İstanbul: Libra Kitap Yayınevi.

Pravitelstvennyy Vyestnik. (1912). s. 4.

Şişmanoğlu Şimşek, Ş. (2019). 19. Yüzyıl Yunan Harfli Türkçe (Karamanlca) Gazete ve Süreli Yayınlarda Dil Tartışması. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31, 29-56.

Tansel, S. (1993). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Etik, Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazarı/yazarları, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazarı/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazarı/yazarları, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.